Studiero som håller

Studiero som håller

Så använder du de nya reglerna i klassrummet – skolregler, konsekvenser och mobilfri skoldag i praktiken (årskurs F–9)

Karin Sandelin

INNEHÅLL

Inledning 1
Det här ändrades den 1 augusti 2026 6
Studiero börjar före lektionen 16
Från skolregler till vardag i klassrummet 25
Konsekvenser steg för steg 33
Mobilfri skoldag 43
Tillsägelser som fungerar 55
När du visar ut en elev 63
Kvarsittning och samtalet efteråt 73
När det inte räcker – rektorns åtgärder 81
Stör eleven eller behöver eleven stöd? 92
Kränkningar – din skyldighet att agera 101
Vårdnadshavare och förväntansdokumentet 111
Dokumentera lagom 121
Din plan för 30 dagar 129
Mallar 136
Lagrum och källor 158

Inledning

Det är studiedag i augusti 2026. Eleverna har inte kommit än, i klassrummen står stolarna fortfarande uppe på bänkarna, och i inkorgen på lärplattformen ligger ett nytt dokument. Överst står ordet skolregler. Under reglerna kommer en plan för vad som händer när någon bryter mot dem. Dokumentet är inte långt. Det går att läsa på några minuter, mellan ett möte om schemat och ett annat om läsårets första föräldramöte.

Vad dokumentet däremot inte säger är hur det ska gå till på måndag morgon. Vad gör du när en elev inte slutar, fast du har sagt till? Får du skicka ut eleven, och i så fall vart? Vem ringer hem? Och vad gäller för mobilen som surrar i en jacka mitt i genomgången, när alla mobiler skulle ha legat i lådan sedan morgonen? Den här boken är skriven för de frågorna.

I Skolenkäten 2026 frågade Skolinspektionen lärare, elever och vårdnadshavare om studieron, bland de skolor som deltog det året. Av lärarna i grundskolan svarade 84 procent att de alltid eller ofta upplever att det är studiero på sina lektioner, och de svaren kom från 33 733 lärare. Eleverna fick frågan hur ofta det är arbetsro på lektionerna. I årskurs 5 svarade 41 procent alltid eller ofta, och i årskurs 8 var andelen 44 procent. Där svarade 53 321 elever i årskurs 5 och 47 253 i årskurs 8. Bland vårdnadshavarna svarade 49,5 procent att det alltid eller ofta verkar vara arbetsro på lektionerna. Skolinspektionen påpekar att vårdnadshavarnas svar är mindre säk-

ra än de andra, eftersom inloggningen till enkäten görs per skolenhet och inte per person.

Frågorna är inte likadana. Lärarna svarade om sina egna lektioner, eleverna och vårdnadshavarna om lektionerna i allmänhet, och siffrorna säger ingenting om orsaker. Ändå är skillnaden stor nog att stanna vid en stund, och ingen av grupperna behöver ha fel. Den som leder en genomgång ser rummet framifrån och vet vad som ska hända härnäst. Den som sitter på tredje raden hör kommentaren från bänken bakom, som läraren aldrig uppfattade, och väntar kanske på en instruktion som för läraren redan är självklar. Samma lektion kan alltså se lugn ut från katedern och kännas stökig från en bänk. Mycket av det som står i boken handlar om att göra det avståndet kortare, med en start som alla kan se, tillsägelser som bara en elev hör och samma steg hos alla lärare som har klassen.

Boken utgår från 5 kap. skollagen (2010:800), som heter *Trygghet och studiero* och som till stora delar fick ny lydelse den 1 augusti 2026. Där står vad lagen menar med studiero (se kapitel 1), vad du själv får göra och vad rektorn beslutar. Till det kommer några paragrafer i andra lagar som rör samma vardag, som skyldigheten att agera vid kränkningar och att anmäla oro för ett barn till socialtjänsten.

Jag har valt att citera lagen ordagrant där den spelar roll, i stället för att återberätta den. Lagtexten är ofta kortare än man tror, och du ska själv kunna se vad som står där och vad som inte gör det. Efter varje paragraf kommer det som lagen inte innehåller: vad du gör, i vilken ordning, och vad du kan säga till en åttaåring eller en fjortonåring. Meningarna är skrivna för att gå att säga högt i ett klassrum utan att någon börjar skratta.

Lika viktigt är det som boken låter bli. Den tolkar inte lagen i enskilda fall, och den är ingen juridisk rådgivning. Där lagen inte säger något står det så, och då är det skolans rutiner eller rektorn som har svaret. Boken innehåller heller ingen färdig konsekvensplan att ta efter. Skolan i exemplen har en plan med fem steg, men den är en plan bland många. Här finns inte heller någon metod med eget namn eller något program som skolan behöver köpa in. Allt som står här går att göra med det klassrum, de kollegor och de dokument du redan har.

Boken är skriven för dig som undervisar i grundskolan, från förskoleklass till årskurs 9. Du kan vara mentor i högstadiet och möta din åtta mellan ämneslärarnas lektioner, eller klasslärare i lågstadiet med fritids vägg i vägg. Den är också skriven för dig som är ny i yrket eller undervisar utan lärarlegitimation. Varje juridiskt ord förklaras med vardagliga ord första gången det dyker upp, så du behöver inte ha läst skollagen innan.

Arbetar du i fritidshemmet eller i förskoleklassen, eller vikarierar du, har du också nytta av boken. Läs den då med en sak i minnet. Alla verktyg finns inte överallt. Utvisning, kvarsittning och avstängning gäller varken i förskoleklassen eller i fritidshemmet, och utredning och skriftlig varning gäller inte i fritidshemmet. I förskoleklassen gäller utredningen och varningen, liksom mobilinsamlingen och den tillfälliga omplaceringen, till och med den 30 juni 2028. Där gränsen spelar roll står det i en egen ruta.

Kapitlen är ordnade i fyra delar. Den första, *Ramarna*, går igenom vad som ändrades i lagen, hur lektionerna kan börja och sluta och hur skolreglerna blir vardag i ditt klassrum (kapitel 1–3). *Verktygen* är bokens största del och samlar det du själv får göra, från konsekvensplanen och mobilerna till tillsägelser, utvisning och kvarsittning (kapitel 4–8). I *När det inte räcker* går det vidare till rektorns åtgärder, till frågan om en elev stör eller behöver stöd och till kränkningar och oro för ett barn (kapitel 9–11). Den sista delen, *Runt klassrummet*, tar upp vårdnadshavarna och förväntansdokumentet, vad som är värt att dokumentera och en plan för de första 30 dagarna (kapitel 12–14).

En del inslag kommer tillbaka i kapitlen. Lagtexten står i en ruta som heter *Lagrutan*, med paragrafen överst och orden inom citattecken, precis som de står i lagen. Där en del av texten är utelämnad står […]. Efter rutan förklaras vad paragrafen betyder för dig. Under rubriken *Så kan du säga* finns meningar som du kan använda som de är eller göra om till ditt eget sätt att prata, var och en med en kort rad om när den passar. I andra rutor står vad som skiljer sig mellan lågstadiet, mellanstadiet och högstadiet, och vad som gäller i förskoleklassen och i fritidshemmet. De flesta kapitel slutar med en

kort sammanfattning, ett första steg för nästa vecka eller några vanliga misstag.

Längst bak i boken finns 24 mallar, alltså tabeller, checklistor och underlag som du fyller i med det som gäller på din skola. Kapitlen hänvisar till dem med nummer och namn. Fälten är för det mesta tomma, eftersom det är din skolas regler och rutiner som ska stå där. Mallarna får du kopiera för eget bruk i undervisningen och på den egna skolan.

Exemplen utspelar sig på en och samma skola, i en tvåa, en femma och en åtta: 2B, 5A och 8C. Skolan, lärarna, eleverna och föräldrarna är påhittade, och händelserna är sammansatta av vanliga situationer. Jag har valt att låta samma klasser och samma elever komma tillbaka, så att du kan följa en elev från en tillsägelse i ett kapitel till ett samtal eller ett beslut i ett annat.

Boken återger lagen som den lydde den 1 november 2026. Lagar ändras, och Skolverket har aviserat mer stöd till skolorna, så kontrollera vad som gäller om du läser boken långt senare. Det lagen kräver gäller på alla skolor. Inom de ramarna går din skolas skolregler, konsekvensplan och skriftliga rutiner före det som står här, liksom rektorns beslut. Säger boken och skolans dokument olika saker om hur ni gör, är det skolans dokument du följer, och frågan tar du med dig till arbetslaget eller till rektorn.

Boken går att läsa från början till slut, men den behöver inte läsas så. Det går lika bra att börja där det skaver just nu.

- Är du osäker på vad du själv får göra, läs kapitel 1 och ha Mall 1, ”Dina befogenheter på en sida”, framme.
- Kommer lektionerna inte i gång, eller tappar du gruppen vid varje byte, börja med kapitel 2.
- Blir det diskussion om mobilerna varje morgon, gå till kapitel 5.
- Har du nyss stått framför en klass och inte vetat om du fick visa ut en elev, läs kapitel 7.
- Står föräldramötet på schemat nästa vecka, läs kapitel 12.
- Oroar du dig för ett barn, eller har du sett något som inte släpper, läs kapitel 10 och 11.

Har du bara en kvart före nästa lektion räcker det med första veckan i kapitel 14. Den börjar med att du lägger skolans egna dokument på bordet och läser dem.

KAPITEL 1

Det här ändrades den 1 augusti 2026

Kaffebryggaren i personalrummet har precis slutat puttra när Linus ställer frågan. Det är andra skolveckan, och han är ny på skolan i höst. Han har engelska i årskurs 7–9 och är inte legitimerad lärare än. Frågan har skavt sedan första lektionen i morse, och nu när rummet nästan är tomt kommer den ut.

”Får man egentligen skicka ut en elev?” säger han. ”Alltså på riktigt. Om någon förstör hela lektionen och inte slutar.”

Jenny, som är mentor i 8C, ställer ner sin mugg. ”Ja, det får man. Men bara för resten av lektionen, och man måste ha sagt till först.” Hon tänker efter en stund. ”Fast något ändrades i augusti. Rektorn tog upp det på ett personalmöte. Det var något om att man inte alltid behöver säga till först, om det är hot eller så. Och något om vem som får göra det.”

”Och vart tar eleven vägen sen?”

”Det har väl rektorn bestämt. Fråga henne.”

”Och på fritids? Jag har ett par eftermiddagar där också.”

Jenny rycker på axlarna. ”Ingen aning. Skriv upp det med.”

Linus skriver upp båda frågorna på en lapp som han ska ta med sig till rektorn. Jenny kan de nya skolreglerna nästan utantill, men själva lagen har hon aldrig läst, och det har inte Linus heller. Hennes svar räcker långt en vanlig dag. Men Linus behöver veta mer innan han står där med en elev som inte slutar. Han behöver veta vad han får göra på egen hand, vad som är rektorns sak och om samma regler gäller på fritids som i årskurs 8. Svaren finns i 5 kap. skollagen, som heter *Trygghet och studiero* och som till stora delar har ny lydelse sedan den 1 augusti 2026. Ha din skolas skolregler framme när du läser, så ser du var lagen slutar och var skolans egna beslut tar vid.

Börja med kartan i lagen

Första paragrafen i 5 kap. är en innehållsförteckning. Den visar hur paragraferna hänger ihop och är värd att läsa långsamt.

Lagrutan · 5 kap. 1 § skollagen

”I detta kapitel finns bestämmelser om

– tillämpningsområde (2 §),

– arbetsmiljö (3–4 d §§),

– skolregler (5 och 5 a §§),

– förväntansdokument (5 b §)

– disciplinära och andra särskilda åtgärder (6–23 §§), och

– dokumentation (24 §).”

Listan börjar med frågan om var reglerna gäller. Sedan kommer arbetsmiljön, och där står både lagens definition av studiero och reglerna om mobiltelefoner. Därefter kommer skolans gemensamma regler och det dokument som ska informera elever och vårdnadshavare om dem. Åtgärderna kommer först efter allt detta, och dokumentationen sist.

Delen om åtgärder, 6–23 §§, är den längsta. Den rymmer allt från det du gör på några sekunder i klassrummet till rektorns beslut som kan gälla i flera veckor. Skolregler är det nya namnet på skolans gemensamma regler, och det äldre ordet finns inte längre kvar i 5 kap.

Förväntansdokument är ett helt nytt dokument som varje skola ska ha.

Ändringarna står i lagen SFS 2026:1198. Första punkten i övergångsbestämmelserna är så kort den kan bli: ”Denna lag träder i kraft den 1 augusti 2026.” De övriga punkterna gäller tiden fram till och med den 30 juni 2028.

Nytt, ändrat och sådant som redan fanns

Nytt 1 augusti 2026	Ny lydelse 2026	Oförändrat
4 § Mobiltelefoner samlas in när skoldagen börjar	3 § Trygghet och studiero, förebyggande och upprätthållande arbete	4 a § Mobiler och annan utrustning i undervisningen
5 a § Rektorn beslutar om skolreglerna, som ska förankras hos eleverna och följas upp	5 § Skolregler med plan för konsekvenser	4 b och 4 c §§ Omhänderta mobiler och lämna tillbaka dem
5 b § Förväntansdokument	6 § Omedelbara och tillfälliga åtgärder, fysiskt ingripande finns i lagen sedan 1 augusti 2022	8 § Kvarsittning
13 a § Plan för återgång efter en tillfällig placering utanför skolenheten	7 § Utvisning: vid våld, hot eller kränkning utan tillsägelse först, och av annan personal när läraren inte är i rummet	10 § Åtgärder efter en utredning
13 c–13 h §§ Nekat tillträde till skolenheten	12 § Tillfällig omplacering inom skolenheten	11 § Skriftlig varning
	13 § Tillfällig placering utanför skolenheten: fyra veckor, vid särskilda skäl åtta, tidigare högst fyra	16 § Eleven och vårdnadshavaren får yttra sig före en avstängning
	14 § Avstängning, där avstängning vid hotad säkerhet finns i lagen sedan 1 augusti 2022	22 § Omhänderta föremål
	15 § Hur länge och hur ofta en elev får stängas av	
	24 § Dokumentation, där utvisning och kvarsittning inte längre finns med	
	6 kap. 10 § Personalens skyldighet att agera vid kränkningar	

Ordet skolenhet i tabellen är lagens ord för det du till vardags kallar skolan, och det används i hela skollagen. 6 kap. 10 § om kränkande behandling ändrades genom en annan lag, men den nya lydelsen började gälla samma dag.

Alla paragrafer i mittenkolumnen har skrivits om, men inte alla har ändrats i sak. Ibland är ändringen stor, som i 7 och 24 §§, ibland mest språklig, som i 6 §.

Att personalen får ingripa fysiskt för att avvärja våld, kränkningar eller andra ordningsstörningar står i 6 §, och att rektorn får stänga av en elev när andra elevers eller personalens säkerhet bedöms vara hotad står i 14 §. Paragraferna har fått ny lydelse, men befogenheterna i sig är inte nya.

Sex av ändringarna märks mest i ditt arbete:

- Lagen kräver att mobiltelefonerna samlas in när elevens skoldag börjar och lämnas tillbaka när den slutar (se kapitel 5).
- Rektorn beslutar om skolreglerna, och i dem ska det ingå en plan för konsekvenser när reglerna inte följs. Hur du arbetar med dem i klassrummet tar kapitel 3 och 4 upp.
- Elever och vårdnadshavare ska varje läsår få information om vad förväntansdokumentet innehåller, men lagen kräver ingen underskrift (se kapitel 12).
- Vid våld, hot eller kränkning får en elev visas ut utan att först ha fått en tillsägelse, och när läraren inte är på plats får annan personal visa ut (se kapitel 7).
- Utvisning och kvarsittning behöver inte längre dokumenteras enligt lag. Vad som ändå kan vara klokt att skriva ner står i kapitel 13.
- All personal ska aktivt uppmärksamma och motverka kränkningar, och i vissa fall ska du informera rektorn (se kapitel 11).

I stort sett mindes Jenny rätt. Det hon bara mindes till hälften står i den fjärde punkten: läraren behöver inte alltid säga till först, och är läraren inte i rummet får någon annan i personalen visa ut eleven. Då ska läraren få veta det i efterhand.

Huvudmannen och rektorn bär ansvaret

Hela 5 kap. vilar på 3 §. Där står vad studiero är och vem som ansvarar för den.

Lagrutan · 5 kap. 3 § skollagen

”Alla elever ska tillförsäkras en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero. Med studiero avses att det finns goda förutsättningar för eleverna att koncentrera sig på undervisningen.

Det ska på skolenheten bedrivas både ett förebyggande arbete som syftar till att skapa trygghet och studiero och ett arbete för att upprätthålla tryggheten och studieron. Huvudmannen ska säkerställa att arbetet bedrivs och rektorn ska ansvara för arbetet. […]”

Ordet *tyst* finns inte med i definitionen. Lagen frågar efter goda förutsättningar för eleverna att koncentrera sig på undervisningen. Under ett grupparbete låter det annorlunda i rummet än under en genomgång. Paragrafen skiljer också på förebyggande och upprätthållande arbete. Det förebyggande arbetet ska skapa trygghet och studiero, och det upprätthållande ska hålla kvar dem.

I andra stycket står också huvudmannen. Huvudmannen är den som driver skolan: kommunen, eller för en fristående skola det bolag, den stiftelse eller förening som driver den. Läs sedan ansvarsfördelningen en gång till. Läraren nämns inte. Du står förstås mitt i arbetet, eftersom det ju är du som finns i rummet när något händer. Men ansvaret för att arbetet blir gjort ligger hos huvudmannen och rektorn, inte hos dig ensam.

När riksdagen behandlade förslaget återgav utbildningsutskottet regeringens syn i betänkandet 2025/26:UbU22. I ett betänkande tar ett av riksdagens utskott ställning till ett förslag innan riksdagen fattar beslut. Enligt regeringen innebär rektorns ansvar inte att arbetet bara ska utföras av rektorn. Regeringen menar också att ”arbetet med trygghet och studiero måste vara en gemensam angelägenhet för alla yrkesgrupper i skolan”.

Mycket av det Linus undrar över är därför frågor till rektorn. För vissa rutiner kräver lagen att de är skriftliga och att rektorn beslutar om dem, till exempel rutinerna för hur mobilerna tas om hand.

Linus tar med sig lappen till rektorn senare samma vecka. Rektorn svarar utan paragrafer och visar var skolans konsekvensplan finns

och vem som tar emot en elev som behöver lämna lektionen. Vad han själv får göra när en elev inte slutar står däremot i lagen.

Att hålla ordning tar tid

Hur ofta ordningen tar lektionstid syns i Skolenkäten 2026 från Skolinspektionen. Bland lärarna i grundskolan på de skolor som deltog det året svarade 13,6 procent att en stor del av lektionstiden ofta eller alltid går åt till att upprätthålla ordningen. Ytterligare 32,8 procent svarade ibland. Eleverna i samma enkät fick frågan hur ofta det är så stökigt på lektionerna att de har svårt att koncentrera sig. I årskurs 5 svarade 17,8 procent ofta eller alltid, och i årskurs 8 var andelen 18,0 procent. Elevernas fråga ligger nära lagens egen definition av studiero.

Lärarnas och elevernas frågor är olika, så siffrorna går inte att ställa direkt mot varandra. De säger heller ingenting om orsaker, och de går inte att läsa som en trend, eftersom det inte är samma skolor som deltar varje år. Ändå syns det att andelen elever som svarade ofta eller alltid är nästan densamma i årskurs 5 som i årskurs 8.

Var reglerna gäller och var de inte gäller

På en skola med förskoleklass, grundskola och fritidshem finns inte samma verktyg överallt. Vilka bestämmelser som gäller var styrs av 2 §.

> **Lagrutan · 5 kap. 2 § skollagen**
>
> ”Om inte annat anges i respektive paragraf gäller bestämmelserna i detta kapitel alla skolformer utom förskolan. Bestämmelserna i 1–5 a, 6 och 22–24 §§ gäller också för fritidshemmet.”

Huvudregeln är bred, men undantagen står i de enskilda paragraferna. Många av paragraferna om åtgärder räknar själva upp de skolformer där de gäller, och förskoleklassen finns inte med i alla uppräkningar. Fritidshemmet omfattas bara av de paragrafer som nämns i andra meningen.

Åtgärd	Paragraf	Grundskolan	Förskoleklassen	Fritidshemmet
Arbete för trygghet och studiero, skolregler	3, 5 och 5 a §§	Ja	Ja	Ja
Förväntansdokument	5 b §	Ja	Ja	Via skolenheten
Samla in mobiltelefoner	4 §	Ja	Ja, t.o.m. 30 juni 2028	Ja
Ingripa direkt, omedelbar och tillfällig åtgärd	6 §	Ja	Ja	Ja
Visa ut ur undervisningslokalen	7 §	Ja	Nej	Nej
Kvarsittning	8 §	Ja	Nej	Nej
Utredning och skriftlig varning	9–11 §§	Ja	Ja, t.o.m. 30 juni 2028	Nej
Tillfällig omplacering	12 §	Ja	Ja, t.o.m. 30 juni 2028	Nej
Tillfällig placering utanför skolenheten, plan för återgång	13 och 13 a §§	Ja	Ja	Nej
Nekat tillträde till skolenheten	13 c–13 h §§	Årskurs 7–9 i dag	Nej	Nej
Avstängning	14–16 §§	Ja	Nej	Nej
Omhändertagna föremål	22 och 23 §§	Ja	Ja	Ja

I förskoleklassen

Utvisning, kvarsittning och avstängning finns inte här. Utredning och skriftlig varning, mobilinsamlingen och omplaceringen gäller till och med den 30 juni 2028.

I fritidshemmet

Mobilerna samlas in även på fritids. Där kan ingen visa ut en elev eller besluta om kvarsittning. När något händer är det 6 och 22 §§ du har att gå på.

Ett och samma barn kan omfattas av olika regler under en dag. En elev i årskurs 3 som stör under en lektion och inte ändrar sig efter en tillsägelse kan visas ut. Gör samma elev samma sak på fritids på eftermiddagen finns däremot inte den möjligheten. Arbetar du både i klassrummet och på fritids behöver du veta vilken verksamhet du befinner dig i när något händer.

Slutdatumen i tabellen kommer från övergångsbestämmelserna till ändringslagen. Enligt dem tillämpas 4 och 12 §§ även i förskoleklassen till och med den 30 juni 2028. För utredning och skriftlig varning kommer datumet från en annan ändringslag. Paragrafen om utredning, 9 §, nämner i sin nuvarande lydelse förskoleklassen, och 10 och 11 §§ bygger på den. Från den 1 juli 2028 gäller en ny lydelse av 9 § där förskoleklassen inte längre finns med. Förväntansdokumentet ska finnas för varje skolenhet, och ett fritidshem som hör till skolenheten omfattas på det sättet. Paragrafen om tillfällig placering utanför skolenheten, 13 §, räknar inte upp några skolformer och gäller därför också i förskoleklassen. Paragrafen om nekat tillträde, 13 c §, talar om årskurs 8–10, eftersom den redan är skriven för den tioåriga grundskolan som införs hösten 2028. Till och med den 30 juni 2028 gäller den också för elever i årskurs 7, och i dag betyder det årskurs 7–9.

Stöd från Skolverket

Skolverket har meddelat att myndigheten ska publicera exempelmallar för arbetet med skolregler, konsekvensplaner och förväntansdokument, och att det också ska komma exempel på rutiner för att upprätthålla skolreglerna. Om tidpunkten skriver Skolverket: ”Stödet ska ge konkret och juridisk vägledning och publiceras senast den 1 januari 2027.” Den 1 november 2026 hade stödet ännu inte kommit. Mallarna blir exempel som skolan kan utgå från. På din skola gäller skolreglerna med konsekvensplanen och de rutiner som rektorn har beslutat.

Redan nu finns däremot juridiska vägledningar från Skolverket, *Disciplinära och andra särskilda åtgärder enligt 5 kap. skollagen* och *Personalens befogenhet att ingripa fysiskt i skolan*, och båda reviderades i augusti 2026. Fråga rektorn om skolan har gått igenom dem tillsam-

mans och i så fall vad skolan kom fram till. Be samtidigt om att få se skolans skriftliga rutiner, om du inte redan har fått dem.

Det här ändras 2028

Allt ovan gäller i dag, men några större ändringar är redan beslutade. Hösten 2028 blir grundskolan tioårig. Förskoleklassen upphör och ersätts av en ny årskurs 1, och årskurserna får nya nummer, så att det som i dag är årskurs 9 heter årskurs 10.

Den 1 juli 2028 ändras reglerna om stöd i 3 kap. skollagen. Extra anpassningar försvinner som egen kategori i lagen, och stödundervisning och standardiserade tester tillkommer. Samtidigt får 5 kap. 4 a, 12 och 13 §§ ny lydelse som passar de nya begreppen.

Den 2 juli 2028 införs en betygsskala med tio steg, där 1 är lägst och 10 högst, och utvecklingssamtal ska då hållas minst en gång varje läsår.

Fram till dess gäller dagens regler, också de om extra anpassningar och särskilt stöd.

Nya läroplaner och kursplaner är däremot inte beslutade. Skolverkets förslag är ute på remiss till och med den 20 januari 2027.

Vem bestämmer vad

Frågan på Linus lapp handlar i grunden om vem som bestämmer vad. All personal får ingripa direkt och ta hand om föremål som stör. Som lärare får du dessutom visa ut en elev, besluta om kvarsittning och göra undantag från mobilinsamlingen i de fall som 4 § anger. Kvarsittning betyder att eleven stannar kvar i skolan under uppsikt högst en timme efter att dagens undervisning har slutat, eller kommer högst en timme innan den börjar (se kapitel 8).

Övriga åtgärder beslutar rektorn. Det gäller utredning, skriftlig varning, tillfällig omplacering, tillfällig placering utanför den egna skolenheten, nekat tillträde och avstängning. Vad åtgärderna innebär för eleven, och hur länge de får pågå, går kapitel 9 igenom.

Svaret på lappen står i 7 §: en lärare får visa ut en elev som stör undervisningen och inte har ändrat sig efter en tillsägelse, och som längst för resten av lektionen. Rektorn har redan visat honom vilket

rum en utvisad elev går till och vilken vuxen som finns där. Frågan om fritids har också fått sitt svar: där finns inte utvisning, och han får hålla sig till 6 och 22 §§ när något händer på eftermiddagarna.

I Mall 1, ”Dina befogenheter på en sida”, längst bak i boken, står i en tabell varje åtgärd, dess paragraf, vem som beslutar, var den gäller och om den måste dokumenteras. Den passar i planeringspärmen eller på väggen i arbetsrummet.

I korthet

- Den 1 augusti 2026 fick 5 kap. skollagen nya bestämmelser om bland annat mobiltelefoner, skolregler, förväntansdokument, utvisning och dokumentation.
- Studiero betyder enligt lagen att eleverna har goda förutsättningar att koncentrera sig på undervisningen. Huvudmannen och rektorn har ansvaret, och regeringen beskriver arbetet som en gemensam angelägenhet för alla yrkesgrupper i skolan.
- Visa ut och besluta om kvarsittning får du som lärare. Utredning, skriftlig varning, omplacering, placering utanför skolenheten, nekat tillträde och avstängning beslutar rektorn.
- I förskoleklassen och i fritidshemmet går det inte att visa ut en elev eller besluta om kvarsittning.
- Skolverket har utlovat exempelmallar för skolregler, konsekvensplaner och förväntansdokument till senast den 1 januari 2027. Den 1 november 2026 hade de inte kommit.

KAPITEL 2

Studiero börjar före lektionen

Fredrik har ställt sig mellan dörren till 5A och krokarna, med en kaffekopp i handen. Golvet runt honom är fullt av ryggsäckar som ingen har hängt upp än, och sommarvärmen från augusti sitter kvar i stenväggarna fast det redan är september. Han pratar med den som stannar till, mest om helgen. Första lektionen den här måndagen börjar kl. 8.20. Genom dörröppningen syns tavlan: överst förmiddagens ordning, under den en räkneuppgift om en fotbollsplan, med en skiss där måtten står utskrivna.

Melker kommer med två kompisar och läser tavlan innan han ens har dragit ner blixtlåset på jackan. ”Matte en måndagsmorgon, det kan väl inte vara lagligt?” säger han, lagom högt för att de närmaste ska höra. Fredrik låter kommentaren passera. Han pekar på skissen och säger att det är Melker som får räkna ut hur många meter kritlinje som går åt till planen. Melker går in, sätter sig och tar fram pennan.

Några minuter efter kl. 8.20 kommer Yonas uppför trappan med tröjan fastklistrad mot ryggen och gräsfläckar på båda knäna. Han har spelat fotboll på skolgården och inte tänkt på klockan. Fredrik säger ingenting om tiden och nickar mot vattenflaskan i hans hand.

”Fyll på den först. Uppgiften står på tavlan.” Yonas fyller flaskan vid handfatet längst bak i klassrummet och sätter sig. Då har de flesta hunnit en bit in i uppgiften.

När korridoren är tom går Fredrik in sist, drar igen dörren efter sig och prickar av närvaron medan han går mellan bänkarna. ”Mittcirkeln räknas väl inte?” frågar Melker utan att räcka upp handen. ”Den tar vi tillsammans sedan”, säger Fredrik. Vid Yonas bänk stannar han en stund och pekar på första raden i uppgiften. Sedan ställer han sig vid skissen och går igenom svaret med hela klassen.

Starten bestämdes redan i fredags, när Fredrik skrev upp måndagens första uppgift och bestämde var han skulle stå. Det förebyggande arbetet för trygghet och studiero som skollagen talar om (5 kap. 3 §, se kapitel 1) har rektorn ansvar för, och huvudmannen svarar för att det blir gjort. Hur de första minuterna i ditt klassrum blir kan du ändå påverka mycket själv. Starten, bytena och slutet på lektionen kan du bestämma i förväg, och det första du kan göra är att skriva morgondagens startuppgift på tavlan innan du går hem.

Forskningen pekar på struktur

Skolforskningsinstitutet publicerade 2021 en systematisk forskningssammanställning med titeln *Främja studiero i klassrummet – lärares ledarskap* (2021:02). Den bygger på 39 forskningsöversikter, de flesta från ett engelskspråkigt sammanhang, och utgår från frågan vad som kännetecknar lärares ledarskap när det främjar studiero i klassrummet. Svaret går ungefär ut på att det är en komplex uppgift att främja studiero. Läraren behöver leda aktivt, och arbetet rymmer både förebyggande och ingripande arbetssätt.

Institutet samlar resultaten i teman och beskriver dem som ett kretslopp:

- Lära känna eleverna och skapa positiva relationer
- Välja och anpassa arbetssätt utifrån elevernas behov (se kapitel 10)
- Förebygga genom tydliga förväntningar och struktur
- Aktivera eleverna och göra dem delaktiga
- Stödja och möta beteenden (se kapitel 6)
- Utvärdera utifrån observationer (se kapitel 14)

Av de sex temana beskriver det tredje just det som Fredrik gjorde innan lektionen hade börjat. Att han pratar med eleverna i korridoren hör förstås också hemma i det första.

Under *Förebygga genom tydliga förväntningar och struktur* samlar översikten det som läraren kan planera före lektionen. Det gäller regler (se kapitel 3), rutiner, övergångarna mellan olika aktiviteter och en möblering som passar uppgiften. Rutinerna är det som upprepas så ofta att eleverna till slut gör det utan att någon säger något, som hur de kommer in och var materialet finns. Övergångarna är stunderna när en uppgift är slut och nästa inte har börjat.

Också möbleringen hör till temat. Marcus Samuelsson vid Linköpings universitet, en av forskarna bakom översikten, sa 2021 i en nyhetstext från universitetet att forskningen visar att elever lär sig mest när de sitter en och en på rader. Det gäller när de arbetar enskilt. Ska de samarbeta behövs en annan placering. Ställ bänkarna efter det som eleverna ska ägna mest tid åt under lektionen.

Vem som sitter bredvid vem kan du också planera. Vilka par fungerar när uppgiften kräver samtal, och vilka fungerar bara när den inte gör det? För den som gärna kommenterar det du säger, som Melker i korridoren på måndagen, kan en plats nära det ställe där du brukar stå göra mer än en tillsägelse.

Rutiner räcker också längre än tillsägelser till enskilda elever, av ett enkelt skäl. Enligt TALIS 2024, den internationella studien om lärares och rektorers arbete som Skolverket redovisade 2025, har en undervisningsgrupp i årskurs 7–9 i Sverige i genomsnitt 27 elever. En påminnelse till var och en blir 27 små samtal, medan en rutin säger det till alla på en gång. Siffran gäller högstadiet, men räkningen går ju att göra i vilken årskurs som helst.

Planera de första fem minuterna

De första minuterna visar eleverna vad som gäller resten av lektionen. Finns det något att göra när eleverna kommer in, brukar de börja på det. Finns det inget, hittar de på något eget, och det tar längre tid att bryta.

I klassrummet betyder tydliga förväntningar att eleverna vet vad de ska göra och vad som kommer sedan. ”Arbeta tyst” är en förväntan.

”Skriv själv i fem minuter, sedan jämför du med din bänkgranne” är tydligare, eftersom den säger hur länge och vad som händer sedan. Ju yngre eleverna är, desto oftare hjälper det om förväntningen går att se, som en bild eller ett uppskrivet exempel.

Före lektionen gör du i ordning det här:

- En första uppgift står på tavlan, alltid på samma ställe. Den går att börja på utan genomgång och tar tre till fem minuter. Alla i gruppen ska kunna lösa den, också den som var borta förra gången.
- Material som eleverna behöver ligger framme på bänkarna eller på en bestämd plats, och det finns pennor att låna utan att fråga.
- Lektionens gång står i några korta rader, så att eleverna ser vad som kommer och i vilken ordning.
- Du har bestämt var du står. I 5A är det korridoren, eftersom trängseln uppstår där – vid krokarna. I ett annat rum kan det vara vid dörren eller mitt i rummet, där du ser alla bänkar.

Själva starten följer sedan en fast ordning. Eleverna hänger av sig, går in och sätter sig. Uppgiften väntar, och de börjar på den utan att någon har sagt något till hela klassen. Under tiden står du kvar där du har bestämt, hälsar på dem som kommer sist och går in när korridoren är tom. Inne tar du närvaron medan de arbetar, och efter tre eller fyra minuter samlar du klassen genom att gå igenom uppgiften. Först därefter berättar du vad lektionen ska handla om.

Vad säger du under de här minuterna? Lite, och till en elev i taget, med låg röst. ”Melker, ta långsidorna först.” ”Ta första raden, Yonas, så kommer jag förbi strax.” Be inte hela gruppen att bli tyst. De som har kommit i gång har ingen nytta av ord som gäller andra. Hela klassen hör din röst först när ni går igenom svaret, och då har eleverna arbetat en stund.

Oftast tar startuppgiften upp något som de flesta redan kan, och den finns till för att alla ska ha något i händerna medan rummet fylls. Den som kommer sent slipper därför en kommentar inför klassen. Uppgiften står ju kvar, och det räcker med en nick mot tavlan. Vill du ta upp tiden med eleven gör du det enskilt, efter lektionen.

Lär eleverna hur starten går till

Första gången berättar du hur starten går till och varför: alla ska kunna komma i gång utan att vänta på varandra. ”Uppgiften står alltid här i hörnet. Börja så fort du sitter, så går jag igenom den när alla har hunnit en stund.” Säg också vad den som inte förstår uppgiften ska göra, till exempel läsa om den och fråga bänkgrannen innan eleven räcker upp handen. Sedan övar ni med en riktig uppgift. De första dagarna får du nog påminna, och då bara den som har glömt. Efter ett par veckor räcker det oftast att du pekar mot tavlan.

Startuppgiften kan också vara fel vald. En för svår uppgift gör att de som behöver mest hjälp sitter och väntar på dig, så välj något de flesta kan börja på utan stöd. Blir uppgiften klar på en minut behövs en fortsättning, som du skriver under uppgiften.

Gör övergångarna korta

En lektion rymmer ofta flera byten. Gruppen går från genomgång till eget arbete, från bänkarna till mattan eller ut på rast och tillbaka igen. Glappen uppstår i bytena, och i ett glapp får en kommentar som Melkers lätt några skratt.

Ett byte som fungerar går till så här:

1. Förvarna. Säg en eller två minuter innan att något nytt är på väg, så att eleverna hinner avsluta det de håller på med.
2. Ge en stoppsignal. Välj en enda signal och använd bara den, till exempel att du räcker upp handen och väntar eller att du ställer dig på en bestämd plats i rummet. Vänta tills alla har stannat innan du säger något mer.
3. Säg hela instruktionen innan någon rör sig. Vad ska eleverna göra, med vem, var och hur länge? Vad gör den som blir klar före tiden? Svara på allt innan någon reser sig.
4. Släpp iväg dem med ett tydligt första steg. Säg ”börja” sist, när allt annat är sagt.

Till bytet hör också det du förbereder. Paren eller grupperna är bestämda innan lektionen börjar, och materialet för nästa moment ligger där eleverna ska hämta det. Står sluttiden uppskriven slipper eleverna fråga hur länge det är kvar. Själva stoppsignalen övar du en lugn dag, när ingenting annat händer.